JAAN PERT

UDULAEV

„SÕNAVARA“ KIRJASTUS TARTUS
1926

Ûkskôik mida vôi kuidas,
kuid kui jutustatakse inimesest, vôi üldse elust, siis
on need muinasjutud.

Jaan Pert

Udulaev

„Sõnavara“ kirjastus Tartus
1926

J. Mällo trükk, Tartus.

Udulaev

Varahommikul, kui päike heitis oma esimesed verinooled sinitaeva võlvidele, tõstis üles kuningatütar käed lossi lael.

Ringi ümmardajad langesid kummuli ja alt hakkas kostma mahe palvelaul.

Nii tervitati uue päeva sündi.

Salakahin käis üle maa. Soojad tuuled täis oaasdie joovastavaid lõhnu puhusid kõrbede poolt. Lilled avasid näod. Linnud tõusid. Kuuldus kauge luulutamine. Metskitsed sammusid karjas allikaile.

Oli saabund hommik.

Ja nüüd hakkas päike kullerdama mööda sinist ja tühja ilmamerd.

Aga kuningatütar jäi üksi lossi laele. Ta ees oli avatud ookean, mida nimetati Surnumereks. Üle selle liuglesid hallid kajakad, nagu rasked mõtted.

Kuningatütar unistas.

Üle lainte, uskus ta, tuleb kord see, kellega sõidab ta siis üle vee sinna, kus algab hommik oma teed.

Üks kaugelt rändaja puhkas kaluri urtsikus ööd. Ka tema tuppa kostis tervitus saabuvale. Avab akna ja näeb palvetajaid lossi lael. Näeb

nende seas kuningatütart, kes palvetab ööst valendavana päikesele, kui kevadöö unenägu.

Ja sel silmapilgul tundis ta, et leidnud on oma õnne, et tema eksimised lõpevad siin.

Värisedes rõõmust lahkub ta magajate kalurite seast, hiilib vargsi valvurite nägemata lossiväravate ette ja algab mängu kandlel, mis olnud teel ta kaaslaseks.

Kogu tee oli mängind ja laulnud ta sellel, sest unistused kandsid teda. Kogu tee ta hing oli helisend sellelt valus, sest ta süda oli jäänud igalpool üksi. Aga kuulajad pidasid seda õnneks.

Lossivärava tagant kostab hääl ja see on kuningatütar:

„Kandlemees, ükski ei tohi läheneda siia väravaile, või peab ta surema. Lahku, enne kui on hilja!“

Kuid mäng kostis edasi. Oli valude unistus, oli unenägu õnne ees.

Nüüd langesid kanneldaja põlvede ette üle värava visatuna punased roosid ja kostis endine hääl:

„Julge kandlemees, päikese tõusuga tõuseb ka suur kuningas. Põgene, ja sa päästad elu. Veel pole hilja.“

Ent nüüd alles helises kannel, nagu oleks leidnud see otsitud viisi. Helin tõusis kui mägedelt kaja ja langes kui õhtu udu. Ja leegitses kui tuli.

Kuhu pidi siis rändaja veel põgenema, kui ta eksimised lõppema pidid siin? Pidi siis nüüd tema

õnne eest põgenema, nagu õnn tema eest seni põgenend oli?

Ja ta mängis nüüd oma õnnelaulu.

Lossivärav läks lahti ja ilmus kuningatütar hommikkarguses ja ilus.

„Kes oled sa, kes surma ei karda?“ küsib kuningatütar.

„Olen rändaja, olen kerjus...“

Kuningatütrel oli rändavast kanneldajast kahju ja et tal muud kaasas polnud, siis ulatas ta oma sõrmuse mängu eest. Sosistas: „Põgene...“

Aga juba oli hilja. Lossist kajas sarvede tervitus: suur kuningas ilmus trepile. Ta sõdurid vangistasid kanneldaja. Seega oli rändaja mõistetud surma.

Kui linnarahvas ärgand oli, viidi kanneldaja sõdurite saatel hukkamiskohale. Teel teotati teda ja pilgati, kas ehk ei ole tema see seitsme vägevama kuningriigi prints, kes tervitama tuli ilusamat printsessi ja kelle sõjamehed rohutirtsude parvedena öös piirand ümber linna, et nende isand suurimate auavaldustega vastu võetud saaks? Või ehk on ta mägede karjastest, kes kuningatütre naeratusele oma verd ohverdamas käivad?...

Kogu linnarahvas voolas kaasa, et päältvaatajaks olla, kuidas sääduse vastu eksijat karistatakse.

Kui ettevalmistustega lõpetati, jäi rahvas vait, et segamatult näha sündmuse viimast pilti.

Kuid võõras noormees palus luba mängida oma jumalale palvelaulu enne surma. Et rahvas sellega nõus oli, siis andis järele ka kuningas.

Aga võõras ei mängind oma jumalale lahkumise palvelaulu, vaid armastuse võiduhümni üle surma. Ja see kajas nagu pilvede sõudmine äikese eel, nagu mere hoigamine, nagu allika mulin valgete öite varjus.

Teda kuulates lasksid pääd rindu noored ja vanad. Kunagi polnud nad hinge nii lähedal tundnud. Kõik tardus. Voolasid pisarad.

Kui mäng lõppis, viskas kuningatütar hukkamõistetule lilli, mis lahutama pidid oma lõhnadega inimese viimaseid mõtteid. Tormiline kiiduavaldus puhkes valla rahvas.

Kuningas oli kuulnud, et pisarad pühitsevad maa — ja see koht oli liig tihti roojastatud kurjategijate verega; päälegi kui pisaraid palju kogub, imbudes mulla sügavusisse, muutuvad need kalliskivideks. Ja sellepärast otsustas ta järgmisel päeval kuulata lasta rahvast sama laulu, et see veel kord oma pisaradega niisutaks seda maad, ja lasi teatada, et surmaotsus päevaks kuninga armust edasi on lükatud.

See oli rahva meelepärast ja juubeldades tervitati armulikku kuningat.

Kanneldaja aga viidi lossikeldrisse ja aheldati.

Öösel ei saand magada kuningatütar. Iseäralik võõras kerkis nagu ilmsi ta ette. Jälle kuulis ta

mängu, või nägi rahvast — sülelastest hallpääden pisarad silmis. Siis hakkas kuningatütar kahtlema, — vast polegi kanneldaja see, millisena ütleb ja näib.

Ja öösel läks kuningatütar alla keldri aheldatud võõra juure.

See oli uinund põlvili, pää najades külmale kivimürakale, mille külge ta needitud oli kätest ja jalust. Ei ühtki heitlust näol, kuigi viimane uni. Ei halba unenägu, ei võpatama-panevaid eelaimusi, ei verehirmu-värinaid. Nagu sülelaps magab ta rahulikult ja hingab kergelt, kui valvamas ema.

Kuningatütar libistab käega üle magaja juukste — ja käsi tuikas palavikus. Aga see magab edasi. Siis puudutab ahelaid — need langevad kõlinal kividele maha. Kõla pääle avab noormees silmad.

Need silmad olid unised ja unekarva, kuid siis järsku laiusid ja neis heitles ääretu kurbus ääretu rõõmuga nagu ookani lainete harjul.

„Kes oled sa?" küsib veel kord kuningatütar.

„Mind pole varsti enam," lausub see, „milleks siis küsida, kes olen.

Tulen kaugelt, kuid tean, veel kaugemale kaon. O õnnelik silmapilk!

Olen see, kes otsis oma õnne. Kelle õnn oli liig kaugel. Leidsin ta liig kaua otsides. Kuid siis oli ta selle eest nii suur ja nii ilus, et teda omada ei suuda ega vääri..."

Siis vaikis noormees olles õnnelik nagu jumal, sest ta uni seisis ta ees tõelikkusena, kuna tema surm tundus kõige väiksema ohvrina sellele suurele silmapilgule.

Nüüd said kuju kuningatütre tumedad kuuldused kuningriikideta kuningaist ja ärapõlatud kuningapoegadest, kes koduta ja päävarjuta suurtel teedel kerjavad südamega.

Ka neist kuningapoegadest, kes kerjustest sünnivad, ja siiski kuningapojad on.

Ta pööras näe, et treppe mööda tõusta, sest ükski ei tohtind näha ta pisaraid.

Kuid samal ööl tuli kuningatütar uuesti alla keldri, saagis läbi raudahelad ja vabastas kanneldaja. Rannal ootas laev, purjed pingul.

Ja kui nad vabadena seisid, unustasid, et üks kuningatütar ja teine kerjus, langesid üksteisele kaela, ja unistasid suurest õnnest vabade inimestena — sina ja mina.

Õnnest rammestanult ei kumbki suutnud sammu astuda, et põgeneda. Ei kumbki mõtelnud, et varsti jõuab hommik. Ei kumbki suutnud lahti lasta teisest.

Silme sügavusis lehvis nende laev valge purjega päikesetõusule vastu. Ja huultel pakatasid veresooned, värvides nende armastuse punaseks. Nende hingedest kajasid nüüd kandle helid, mis üksteisele kandsid lotosõite joovastavaid lõhnu.

Aga hommik jõudis. Nagu kaks juubeldajat imetlesid nad varajase valguse hellust. Nagu kaks

surmamõistetut seisid nad vaikides, kui ootaks tapakirve langemist. Nagu kaks hukkujat hoidsid nad üksteisest, et kõik jagada koos.

Suur kuningas vabises vihast, kui ülestõustes kuulda sai, mis sündind oli. Sama ahelatega lasi ta nüüd needa tütre lossi laele, et näha võiks see säält kanneldaja hukkamist. Kohe lasi siis varahommikul sõjasarvi puhuda, ja kui rahvas hirmul üles ärkas, kuulutati, et häbiteolt tabatud kerjusmängija veel enne päikesetõusu võlla tõmmatakse.

Juba talutatigi kanneldaja võlla alla. Kuningas aga ei tahtnud murda oma sõna, sest oli luband rahvale mängida lasta surmamõistetu lahkumislaulu. Ulatati kannel. Kuid kanneldaja vaikis.

Siis lasi kuningas sõdureid teda peksta ja verihaavad mudaga katta. Ja muda sai samuti vereks ja kanneldaja ei tõusnud enam.

Sel ajal tõusis päike.

Ta vastu seisis võllas, mille all timukad maas kanneldajale nööri kaela sidusid. Lossilaelt nuttis kuningatütar verepiisku.

Ja päike läks mustaks nagu pilkane öö.

Kui uuesti päev algas, olid kuningatütar ja kanneldaja kadund.

Kõrgel üle Surnumere, kuid juba väga kaugel, hõljus valge udulaev otse päikese sihis. Ta üle ja alla liuglesid hallid kajakad.

Kuninglik tõld

Oma rahvast armastaja kuninganna kellelegi tundmata sõitis maad mööda ringi, et tundma õppida oma alamate soove ja elu. Kuid teel randlaste juure, kes asusid kaljusel mäeseljandikul vastu merd, juhtus õnnetus. Mägine, kaljude vaheline tee ei olnud kuningliku tõlla jaoks. Ta pillas selle mäe veerul vastu suuri kive — ja imelikul kombel pääsesid teedsõitjad tervelt tõlla rusude alt. Päälolijad pidid varju otsima ümberkaudsetes urtsikutes, kuni käskjalg uute hobustega kohale jõuab. Endid teada andmata asuti külasse.

See oli vaeste kalurite asukoht, kus põlvest põlve pärandati võitlus mere ja näljaga, sest vili ei küpsend kivistel mägedel.

Kuid ka siin sirgus noormehi ja naisi, kelle huulil mängles rõõm, silmes unistus ja südames kuum veretuik oma igatsetu järele. Mured maeti siin orgude põhja, kurbus kanti laiale merele. Ja kui randlased laulsid, siis kajas see kui kauge muusika, mis vabastab kuulaja ta suurest raskusest.

Kui teada saadi, et võõrastel kaasas pole vaenu sõnumeid ja et nad pole kuninga maksunõudjad, võeti kõik lahkelt vastu.

Oli pühapäeva õhtu. Noored kogusid pillide ümber orgu ja laulsid. Või istusid ringis maha,

mille sees kulinate helisedes tantsisid mesisilmalised rannaneiud.

Et võõrastel igav ei hakkaks, paluti ka neid noorte hulka. Sääl samas oli ka kiige, millel nooredmehed näitasid mitmesuguseid kunsttükke.

Ka kuninganna õõtsus sellel. Olles harjumata kiigel, pandi ta hoidjaks küla tublim noormees.

See lihtne vastuvõtt, kus kõneldi võõrastega, nagu omasugustega, meeldis kuningannale, sest kunagi ei oldud tema ees vabad. Kõigile oli ta olnud valitseja. Kõik esinesid alandlikkude orjadena, kes ainult seda kõnelda püüdsid, mis nende emanda meelepärast olla võiks.

Ja kuninganna oli õnnelik. Ta tahtis korrakski olla ühesugune kõikidega, kellele usaldatakse kui omasugustele, tahtis olla korrakski ühesugune oma rahvaga, korrakski inimene. Täna tahtis ta olla nagu üks randlasist. Ja ta tantsis küla noormeestega.

Kui langes niiskete ududega öö, lasi kuninganna oma saatjad minna, kuhu kellelegi öömaja lubatud oli. Ta tahtis olla, nagu mägede elanik, kes üksi oma kodu läheb. Kuid temaga sama teed tuli noormees, kes kiigel kuningannat hoidmas oli.

Aga öö oli ilusam, et magama minna. Tõustes orust, kostsid kaua laialiminejate naerdes huiked. Päädе üle lendles aegajalt veelindude parvi. Mäekülgedes põõsastes luksus ööpik. Kajas koerte haugatusi. Ja kõik oli vait. Nüüd tõusis kuu.

Polnud tuult. Merepind sädeles nagu peidaks ta kalliskive. Sarnase ööga sõidavad merele armastajad, kelle hingede tagamaadel süttivad ja vaibuvad ookeani lainetused ja kellede kaugele püüdev vaade täitub igatsuste õnnedest ja piinadest, petlikkuist ja joovastavaist unekujudest.

Kuninganna palus noormeest, et sõidutaks see teda merele. Kui lahkusid nad rannast, kostis järele armastajate laul. Ja see oli õnnelaul. Kuid mitte igasse kuulajasse ei too rõõmu õnnelaul. Nagu noolte otstega lõikas see noormehe ihhu — temal polnud oma armsamat. Ranniku kõigi neiudega oli tantsind ta, kõigiga oli purjetand ta lainetel — aga ükski neist ei olnud jõudnud tema südameni. Tema armastus polnud siin. Ja ilmaaegu kujutles ta endale mustasilmilisi saaretütreid, kes ootavad julgeid meremehi. Need saared olid leidmatud.

Kuulates armastajate laulu, mis paisudes nuuksus ilmsi unedes, tundis ka kuninganna midagi. Kord oli olnud ka tema noor, mil veri pakatamas huulil. Ka tema rinnus oli heidelnud kord unetuse ja igatsuste palavik. Ka tema oli lootusetuse hetketel patjadesse nutnud pisaraid. Ja sarnastel öödel olid uimastand teda punaste lillede aroom, mil igatsetu huultelt jood valulevale südamele unustust.

Aga tema aeg on möödas! Enam ei ole tema jaoks midagi — kevadöös salajast armu, kihvtitavat armukadedust, hella ootust.

Ainult kord ollakse noor. Ja siis tuikab võimsamalt verelöök ja uputab küllusesse kallistused. Ainult kord on uned valged ja suured. Kord on usaldus mõõtmatu ja puhas.

Vahepääl tõusis tuult, mis paisutas purje. Nad sõudsid kiirelt, kuni igaltpoolt piiras neid lage veeväli. Oli soe ja udutas. Udus aga mängisid veevaimud. Uppunute varjud kerkisid veepinnale, kuid ei kannatand valgust ja vajusid tagasi alla. Udus tõusid laine põhjast laevad ja sõitsid ranna poole. Ei ühtki elavat pääl.

Lainte vahel ujusid veetütred, vahust kroonid pääs ja laulsid sama laulu, mis varem kostis rannalt. Ja paadisolejaile tundus, nagu oleks nad ammused tuttavad, palju kordi sõitnud sarnaselt merel.

Ent tuul kandis laiali udu ja laevad vajusid vee põhja.

„Kuidas võiks olla suur selle naise rõõm, kes kaldal oodates äkki märkab purjeka kiiret lähenemist, millel koju jõuab ta armastatu..." mõtles kuninganna.

Purjek oma ringsõidul oli jõudnud lähtekohta. Oli pime ja vaikne külas. Oli öö.

Kellelegi nägemata tõusid nad kaldale, kus esimesena vastas asus noormehe ütt. Kuninganna tahtis näha oma sõidutaja majakese sisemust ja nad avasid ukse — sees üksik laud ja voodi.

„Kui imeliselt lihtne!" sõnas kuninganna ja et majas muud istet polnud, asetus voodi äärele.

„Vast näete esimest kord sarnast abitut urtsikut?“ küsis noormees. „Olete ehk kõrgemast soost, nagu tundub, kus elatakse külluses, millest siin ainult unistada võib. Näete nüüd, et elab ka väga vaeseid.“

Kuningannale tuli meele pidutsev rannarahvas orust, kellega ta koos olles oli õnnelik; ta kõrvu nagu kostis veel armastajate laul, mis hinge väristas hellamalt, kui kuninglik kapell ja ta kadestas seda lihtsad elu oma rõõmude ja muredega, kus võib olla on õnn kõige täielikum, sest ta on puhas. Ja ta püüdis tõendada, et elaks meelsamini siin, nagu kõik randlased, kus lihtsus ja otsekohesus ülendavad koja.

Kuid noormees hakkas jutustama raskusist, mis seotud randlaste eluga. Alles poisikesed, võetakse neid juba kaasa abiks merele. Nälja aastatel, mis siin harilik, peavad nad vedama üle lahe salakaupa, pettes ja pidades võitlusi kuninga piirivalvuritega.

„Kuid kõigile lisaks tulevad sügisööd, millede tujud etteaimamata. Vaevalt kellelegi meist saab õnn surra omas voodis. Meie surnuaed on naistele ja lastele. Meeste säng — on mere põhi, ühele varem, teisele hiljem. Kuulete, mis halatsemisväärt on meie elu!“

„Te elate siin üksi?“

„Ja. Ema ei mäleta ma. Isa aga, pole aastat möödas, kui tulles üle lahe, hakkasid meid taga ajama kuninga piirivalvurid. Üks nende kuulidest

tungis läbi mu käe, teine läbi isa südame."
Ja noormees tõotas kättemaksta.

Kuninganna katsus kinnikasvand haava ja rõõmustas, et noormees ikkagi pääsnud oli piirivalvuritest ja kadestas siit naisi, kes sarnastel kõvadel vooditel sünnitavad ja üles kasvatavad neid julgeid merimehi.

„Olete üksik nagu merekotkas!"

„Ei, nutta tahaks, et olen üksi, nii üksi olen! Alati on tühi tuba ja veel tühjem on süda."

Kuninganna trööstis, et ehk varsti leiab ta oma igatsetu, sest igaühele on määratud ta oma, kes leiab ta hiljem, kes varem."

Ja noormees hakkaski uskuma neid sõnu, et ka tema oma ilmub talle kord. Võib olla tuleb see uhkema naisena, millisena ta kunagi unistada julend pole, sest saatus kannab ka õnnelapsi.

„Miks kõnelete teie minuga nii hellalt? Keegi ei ole olnud minu vastu sarnaselt õrn. Teiega on mul hää olla. Teie kuulate, millest kõnelen. Kuid mõistke kõike kõnelemata..."

Kuninganna ei osand ega suutnud siit lahkuda ja jäi ööks sesse urtsiku. Oma põlvedel hoidis ta noormehe pääd, kes kogu aeg jampsis oma unenägudest ja unistustest.

Ta rääkis vaeste piinarikkast elust. Kuid kas ei või nemad ometi unistada, nagu rikkadki? Miks ei võiks nemad kujutada, et suurest soost naine oma hiilguse vahetab siit viletsuse vastu, et saada õnne-

likuks, kui temale on määratud see siia? Sest palju on vaja, et olla õnnelik?

Ja ta haaras kuninganna põlvedest, surudes pää palavikus tuikavana selle rüppe. Ja nende verelöök lõi ühte, nagu oleksid nad noored armastajad.

Oma põlvedel hoidis kuninganna noormehe pääd, sest aimas selle suurt kurbust, silitas selle juukseid ja pühkis pisaraid, kes sonis nüüd, nagu suures õnnes. Võib olla, tunduski talle suure õnne ligiolek. Võib olla hakkaski ta omas lapsemeelsuses ehk uskuma, et just see võõras suurtsugu naine nagu miski ime poolt saadetud tema urtsikusse tema elu päikeseks. Ja ta soovis, et kestaks igavesti see öö, kus võiks ta nuuksuda nagu laps ema ees põlvili maas, kui ei leia neid sõnu, mille kaudu teised mõista võiksid, mis sünnib hinge põhjas. Et sääl lõõmendab leek.

Aga varahommikul oli käskjalg uue tõllaga kohal. Kui kuningannat ta jaoks korraldatud öömajas ei leitud, tõusis saatkonnas suur hirm. Nad ajasid üles külarahva ja teatasid, et kõrge valitsejanna oli ise see, kes külastama neid sõitis ja kellega võib olla õnnetus juhtund on, sest ta on jäänud tulemata öömajale.

Koos hakati otsima kõrget külalist. Käidi läbi maja maja kõrval ja merirand, kuni jõuti rannamehe urtsikuni. Siit leitigi rahva hõiskete all kuninganna. Sisse tormasid uhked teenrid kuninglikkude auavaldustega, ja teatasid, et kuninglik tõld

kohale jõudnud on. Ümber maja huilgas tervitusi rahvas oma kuningannale, kes ei pelga viletsamaidki urtsikuid.

Kuninganna tõusis ja läks välja, et rahva tervitusi vastu võtta ja tänada.

Nüüd mõistis ka noormees, kellega koos olnud ta öö, kes ta vastu oli õrnem kui ema, kui igatsetu kaugelt, unena ilus nagu saatuse poolt karistuseks saadetud ja kelle ees oli tõotand ta kättemaksta kuninga soole. Ta tõuseb püsti, kuid silmad löövad tuhmiks ja jalad kõiguvad. Ta toetub seina najale. Säält hakkab talle kätte kirves. Miski õudsus läigib ta silmes. Ta paneb parema käe pakule ja alla langeb terav riist.

Kui kuninganna tagasi tuppa tuli, teatas ta, et tema kojusõit algabki. Ta sirutab välja käe, et jumalaga jätta. Kuid noormehel ei ole, kellega seda vastu võtta. Punane veri jooksis varukat pidi — ja siis märkas kuninganna mis sündind oli.

Ta vaarub jalgadel, tõmbub valgeks ja langeb maha ukseesisele, nagu oleks miski läbistand ta südame.

Kuninglikud teenrid haarasid ta siit, kandsid kätel tõlda, mis kiirelt ajades mägedesse kadus.

Kuningatar

Enne veel kui kuninglikkudest pulmadest aasta möödas oli, sai kuninganna emaks, sünnitades tütarlapse. Kuid siis tundis, et tema elul on lõpp. Ta lasi enese surmavoodi ette kutsuda kuninga ja tunnistas üles kõik südame päält, et oleks kergem lahkuda:

„Meie pulmapidu eelõhtul tuli mulle külla mees, kes oli olnud mu sõber. Kaasas oli tal lilli. Tuli õnne soovima. Aga mina nutsin.

Ta püüdis mulle selgeks teha, et loodud olin ainult kuningannaks, et alati olen olnud talle see...

Ei suutnud talle öelda, mine. Jäime ööks nii. Ei midagi osand varjata meie üksteise eest. Ta kõneles õnnest, mis nüüd mulle vastu astub. Mulle aga tundus, see kaugeneb minust.

Sel ööl kõneles süda. Aga minu saatus oli varem otsustatud.

See laps aga on temalt..."

Juba hõljus igaviku vaikus kuninganna toa üle. Ta viimane soov oli, et vaeselapse eest kantakse hoolt, et ka temast saaks inimene.

Kuningas armastas oma naist. Ta andestas kõik, kuigi juba surnule, ja leinas järel oma abikaa-

sat kogu ülejäänd elu. Tüdrukukese aga, kes oli ainuke pärandus ta naisest, lasi üles kasvatada kuningriigi pärijaks, nagu oleks see ta oma laps.

Ja printsess sirgus nagu uhke metslill kevadel sooja päikese käes ja õitses lopsakalt oma noorte päevade ilus.

Ta oli julge, nagu sõjamees, helde, nagu rikas valitseja ja ilus, nagu varju all hellitatud roos. Temast oodeti riigile tarka valitsejat.

Kui ta neitsiaeg mööda sai, mis oli olnud uhke kui lille õitsmine ja valge kui hommik, usaldas ta oma elu riigi printsile, kelle maa asus säälpool meresid.

Kuid elatand kuningas ei suutnud ära oodata oma elu suurimat rõõmupäeva, uue kuningapaari esitamist rahvale. Kujutades neid valitsejatena, sõjakäikudes kaugel ja rõõmsatena kodus, värises ta liialt õnnes. Ta vanadus ei luband enam talle sarnast meeleliigutust. Ja pulmapidu eelõhtul tundis kuningas juba liig lähedal oma maise rännaku lõpu.

Ta lasi kokku kutsuda vanemad ja säädusetundjad ning õnnistas nende ees printsessi uueks valitsejaks. Ja veel samal õhtul sai välja kuulutatud see teade.

Jäänud kahekesi, avaldas kuningas oma kõrgele tütrele, mis kõnelnud oli selle ema surmavoodil, et nemad polegi isa ja tütar. Sellega suri kuningas.

Nüüd segunesid hõiskehelidega matusekellad. Rõõmu hüüdeile seltsis lein.

Kuningas oli vana — arutati, võib-olla oligi tal aeg lahkuda. Seda enam et ta tütar-troonipärija mõrsjana rahva ette astub. Ja mida väärtuslikumat võiks sarnasel puhul rahvas ta jalge ette panna kui valitsuskrooni? Nii oli vähe neid, kes leinasid vana kuninga surma. Kõik valmistasid vastu pulmapidustusile.

Aga kuningatar, nüüd juba maa valitseja, jäi tõsiseks. Näis, nagu leinaks ta suure kurbusega kogu rahva eest nende kuningat.

Surija sõnad olid avand talle uue, enneaimamatu ja uskumatu maailma. Võib-olla saab kerjuse tütar tema kaudu troonile!?

Ööl, mis pidi olema viimane ta neitsieas, kogusid kõik ümmardajad ta ruumidesse, et valmistuda kosilase vastuvõtuks.

Aga noor kuninganna seisis sõnatult, nagu vaevaks teda eeltuleva päeva lähedalolek.

„Miks olete tõsine, käskijanna? Teie armsam on ilus, keda kõik kadestavad. Ta mõistus sõjariistata võidab vaenlasi ja ta rikkus kütkestab maailma. Olete õnnelikum kuninganna maailmas ta kõrval."

Aga mõrsja kattis näo ja nuttis, nagu elaks üle ta raskema katsumise, oma suurima õnnetuse. Ei keegi mõistnud ta pisarate põhjust.

Siis hakkas ta ümmardajaile jagama oma kuninglikke riideid ja iluasju, sõnades: „Võtke mälestuseks!"

Nii käis ta ringi, ulatas igaühele kingitusi ja igaühele oli tal eriline sõna ütelda, nagu oleks see jumalagajätt, lahkumine kallist kohast, kuhu iial ei pääse tagasi. Ja kui kuninganna teenijad magama saatis, nutsid need oma tubades, ei teades ise mispärast.

Siis heitis enesest kuningatar viimased iluasjad, vahetas kuninglikud rüüd lihtsate riiete vastu, jättis maha kõik rikkuse, põlgas ära oma kõrge kosilase ja üksikuna, lihtsa naisterahvana lahkus nägematult lossist, tõotades ei kunagi siia tagasi tulla.

Ta polnud ju kuningatütar. Tema jaoks pole see hiilgus. See oleks eksitus. Sellena, kuidas on sündind, — lihtsa tüdrukuna tahab leida oma õnne.

Oma õnne läks ta nii otsima.

Kui ta hommikul vara teed kõndis, ei aimand ükski sõitja kuninglikuile pidustusile, et nende kuninganna lihtsa naisena kõnnib neile vastu.

Ja kaua, kaua kõndis ta. Käis läbi palju maid, aga kusalgi ei oodetud teda. Ei kusalgi ootand teda ta õnn.

Ta soovib ära õppida lõpuks mingi töö, et ise omale leiba teenida võiks. Kuid ka see ei õnnestu. Siis otsib ta häid inimesi, kes vastu võtaks kodutu rändaja. Kuid kellelgi pole võimalik omaks võtta võõrast.

Ja oma õnne ei leia ta üldse.

Alles siis, kui ta jõud ära lõppes, ilu närtsima lõi ja haigused põetasid, hakkas ta kahtlema: „vast ainult kord elus tuleb õnn vastu inimesele ja nii, kuidas kellelegi määratud. Selle tagasi lükates lükkad tagasi ka oma õnne, mis enam ei kordu.“ Vast oligi tema saatus olla võlts-kuninganna ja tema õnn võib-olla tundmata hulguse tütrena saada kadetsetavama kuningriigi valitseja abikaasaks.

Ära põland kord oma õnne, tahtis ta nüüd sellele järel minna.

Ja ta läks oma armastatu kuningriiki.

Kuid endine prints oli samuti jäänud vanaks. Suur kurbus murdis ta jõu, sest ikka leinas ta oma mõrsjat, kelle saladuslikku kadumist ükski tark ära mõistatada ei suutnud. Ta juuksed olid valged nagu pilved talvel.

Oma leidmatu armsama mälestusele oli lasknud ta ehitada helge templi, mille uksed olid igaveseks lukustatud, et valitseks ses püha vaikus, nagu igavesse vaikusse kadund oli ta mõrsja.

Teel kuningalossi peatub rändaja templi juures. Ta tahab pöörata küsimusega jumala poole, kas tuli ta nüüd oma määratud saatusele vastu.

Ta tõuseb treppe mööda üles, et minna pühakotta. Treppidel lamab maas suur valitseja. Kuid kumbki ei tunne enam üksteist. Nii on nad muredest ja vanadusest muudetud.

Uskudes, et treppidel palvetaja on üks selle templi preestritest, palub naine, et avaks see talle

uksed. Ta tahab paluda ses uhkes pühakojas, enne kui astub kuninga ette.

„Need uksed on kinni needitud igaveseks!“ lausub palvetaja ja laseb pää langeda. „See mälestustempel olematule...“

Kuid ennäe! Suured uksed lähevad ise lahti! Neist sisse astub võõras naine. Imet nähes tõuseb maast kuningas ja järgneb talle.

Nüüd lõid põlema iseenesest kõik küünlad. Ja kui naine põlvili langes, lõid ta paled roosaks ja värskeks, kadusid kortsud näolt. Ja kui ta palves käed tõstis, vahetusid ta lihtsad riided iseenesest kuninglikkudega; ta sai ehitud nagu printsess laulatusele.

Ja nüüd tundis ära kuningas, et ta ees seisis ta mõrsja, kelle mälestusele ehitatud oli see tempel. Oma suures rõõmus saab ka tema tagasi endise nooreea, mil sõitis ta ees seisvale printsessile järele.

Ja ära tundnud üksteise, ulatasid nad üksteisele käe ja langesid põlvili altari ette, nagu pruutpaar laulatusel.

Metsaneiu

Üliõpilane käis üksikut teed. Mets kilkas rõõmust ja õhk putukate pirinast. Loikude äärtes krooksusid konnad. Aga üliõpilane ei pannud miskit tähele. Ta läks ja vilistas.

Tee ääres aiamajakeses akna all istus neiu ja näis nagu kuulataks ta. Mida või keda, ei teadnud ta ise. Ta kõrvu vaid kostis ööpiku laul ja käo kukkumine.

Üliõpilase viib tee siit mööda. Kui näeb ta neidu akna pääl, kelle lahtised ja paksud kollased juuksed varjutavad ta valgeid õlgasid, unustab vilistamise ja jääb seisates vahtima.

Neiu ei märkagi võõrast ega tee välja, et teda vaadatakse. Hakkab kammima oma juukseid ja ja teeb laulu. Ja hääl kuuldub nagu igatseks ta oma kallima järele.

Üliõpilane sammub edasi, sest sünnis pole seista võõraste akende all; keerab aga pea tagasi, tuleb seisatab samal kohal, kergitab mütsi, kummardab ja küsib teed.

Neiu tõstab silmad, kuid naerab kelmikalt nagu lausudes: kas nii mõtlesitegi alustada juttu?

Üliõpilane naeratab samuti ja ootab. Neiu aknal ei lausu sõnagi. Üliõpilane paneb viimaks mütsi

pähe, tänab, pöörab ümber ja läheb, vahtides siia ja sinna, nagu oleks ta esimest korda sel teel ja kardaks eksimist, või nagu otsiks ta uut teeharu.

Neiu aga on nüüd tõusnud püsti ja jälgib kartlikult üksikut minejat, vast tõepoolest ei teadnud ta teed, eksibki ära...

Kui üliõpilane põõsaste vahele jõudis, istus ta puu alla maha. Talle hakkas meeldima sarnane üksildus siin, mis ometi keset keevamat elu. Linnud vidistasid, parmud pirisesid, vaesed naakisid, limukad roomasid, tigud olid päikese paistel ja puudki näisid kõnelevat omavahel.

Ja ses üksiklases aiamajakeses akna all istub neiu ja ootab.

Kuidas oleks kerge rännata mööda maailma, teades et sind oodatakse kusalgi, mõtles ta. Olla elule küpsenud tütarlapse esimeste unistuste sisuks, kes sirgund tagamaade metsanurgas.

Ja kui läbi käinud oled palju maid, ära olnud palju aastaid — tuled tagasi, ja ikka võetakse sind vastu kui ainumat, kui kallimat, kui kõige aeg oodetut...

Kui elaks kusalgi, kui oleks igal noorel sarnane uneneid, siis ei langeks kokku ükski ei ühegi raskuse all, ja ühegi hädaohu eest ei põrkaks keegi siis tagasi. Ja võit oleks alati kindel. Kui oleks keegi, kes ainult elaks sinule, kes jääks kindlaks, kellelegi teisele ligipääsematuks. Ja kui satuks siia võõras meelitaja, hulkur, juhtumusteotsija, siis laseks ette

riided akendele mu kallim, ja ilmaaegu seisataks ja vilistaks see akende all.

Ja tagasi jõudes, leides eest kõik endisena, oleks õnnelik, õnnelik. Siis tahaks ohverdada sarnasele naisele palju... Oo, igale sarnasele naisele ehitaks ta mees võrdlematu mälestussamba, sest sarnane neiu kasvataks igast mehest kangelase.

Öösel nägi metsaneiu raskeid unenägusid. Üliõpilane läheb, kuid eksib teelt, satub määratumale soole. Ta kõnnib otsides mööda soo lagendikku. Kuid ses on salahauad, päält kaetud värske sammlaga. Paha aimamata langeb sisse üliõpilane. Haudades elutsevad aga kõiksugu limased roomajad, suured konnad, sisalikud ja nurgas sisiseb madu.

Üleni porine ilmub üliõpilane päevavalgele, ronides välja süngest hauast. Ta jookseb mööda nõtkuvat sood. Pöörab tagasi ja paremale, kuid ei kusaltki alga teeharu. Sääl satub ta mädasohu, mis ei kanna inimest pääl. Üliõpilase üks jalg vajub läbi maakamara. Ta tõmbab selle välja, hüppab edasi. Kuid nüüd vajuvad mõlemad jalad. Põlvini soos tungib ta edasi. Kuid ta hakkab seda kiiremalt vajuma. Juba on poolest kehast saadik ta soos. Ta vajub edasi, vehib kätega. Veel on ainult pää väljas. Üliõpilane karjatab, kuid juba on ka suu täidetud mudaga...

Värisedes ärkab metsaneiu Väljas vidistasid alles esimesed hommikulinnud. Veel kestis öö. Udu lainetas puude ladvul üles ja alla.

Ja neiu ei saanud enam uinuda.

Aga järgmisel ööl nägi ta jälle üliõpilast. Nüüd eksis see mööda läbipääsmatut metsa.

Üliõpilane roomab maad mööda puude tüvede vahelt. Kuid maad mööda roomavad temaga ühes sisisedes kihvtised maod.

Siis ronib üliõpilane oksi mööda ühelt puult teisele. Siin aga on suurte kullide pesad, kes karjudes inimese häälega ja küüntega nagu piikidega veheldes ta pää ümber tiirlevad. Nende kisa pääle ärkavad kiskjad metsloomad ja jooksevad kokku siia. Üliõpilane hüppab puult puule, et pääseda sest nõiutud ringist. Kuid kiskjad saadavad teda all, keeled hammaste vahelt väljas, oodates saagi alla langemist.

Ühel hüppel puult puule suutis haarata üliõpilane ainult ühe käega teise puu oksast. Oks paendus looka raskuse all, kiigutades ta üles ja tuues maa pinnani alla. Ja tema alla langedes, igakord tõusid metslased tagumistele käppadele, püüdes lõugadega saaki.

Õnnetu õudsest nägemusest ja pahane, et üliõpilane teda sarnaste unenägudega piinamas käib, tõusis metsaneiu.

Kuid kolmandalgi ööl ei pääse ta lummutusist. Ta näeb, et üliõpilane on määratumal tühjal lagendikul. Pole päikest taevas, ei kuud ega tähti. Pole ka millegagi aimatav, kus pool hommik, kus õhtu, kus põhi või lõuna.

Ja üliõpilane käib ühele poole, kuid enesele tähelepanemata jõuab lähtekohta tagasi. Teeb käänaku teisale, kuid jälle jõuab alguskohta. Siis istub maha, pühib higi, nagu käinud oleks palju maad.

Neiul on kahju temast. Jookseb üliõpilase juure ja palub andeks, et teed ei juhatand. Nüüd tuleb aga ise teejuhiks, et välja pääseda sest ööst.

Ja üliõpilane rõõmustab. Nad hakkavad minema. Üliõpilane võtab ta käe ja räägib meelitusi, mis metsaneiu kunagi kuulnud pole. Nii naerdes lähevad nad koos. Ja kumbki ei soovi, et nad välja jõuaks sest ööst. Nad hoiavad teineteise käest ja naeravad... Kui ette juhtuvad ojakesed, haarab üliõpilane ta sülle ja tassib läbi. Teisel pool kaldal maha pannes suudlevad aga... Ja jooksevad siis jälle.

Päike oli veerandi omast teest tõusta jõudnud, kui metsaneiu üles äratati. Ta nuttis salaja, et oli olnud see uni.

Ühel õhtupoolikul aga, kui metsaneiu jälle akna all istus ja kuulatas lindude laulu, tuli sama teed sama üliõpilane. Kui jõudis ta akna alla, seisatas endiselt ja võttis tervitades pääst mütsi.

„Kas ikka eksite ringi?“ küsis neiu.

Üliõpilane naeris selle pääle ja viskas aknast sisse kimbu punaseid ja valgeid lilli, sõnades: „Oma metsaneiule.“

Olles haavund üliõpilase selle julgustüki üle, pööras neiu tõsiselt näo. Üliõpilane vabandas, kergitas tervituseks veel mütsi ja läks.

Olles puude vahele kadund, korjas neiu põrandalt lilled, täitis kruusi värske veega ja pani need sinna sisse.

Ja kui õied toas lehkama lõid, hakkas neiu tasa omaette laulma kallimast, kes ilmub vargsi kui vari ja kuulmata kui öö oma suudluse järele, mis talle ammust ajast hoitud...

Siis punastas ta oma laulu üle, naeris, ja uuesti alustas sama sõnade ja viisiga, ehtides end vaasist võetud lilledega.

Kadusid päevad ja kuud. Suvi jõudis sügisesse. Pilvi nähti ikka sagedamini kiikumas taevas. Ööseti kääksutas tuul puid. Ja üliõpilast ei nähtud enam.

Saabus uusi elamusi ja muljeid. Ja paistis, et kui mitte veel unustatud, siis unustusele on määratud see väike kevadunelm.

Aga ühel sügispäeval, kui vaheldamisi tibutas vihma ja hulgus tuul, pilved kiikusid raaguspuude ladvul, akna luukide taga kloppis kogu aeg nagu keegi, sõitis endist teed hobusel siit mööda üliõpilane. Ta näis sama tõsine ja sünge nagu sügistaevas, mets ja maa.

Ta pidas hobuse aiamajakese kohal kinni. Kunagi oli siin kõik õites ja roheline. Ja aken seisis lahti.

Ent nüüd läks uks lahti. Üliõpilane tuleb vankrilt maha, tõstab kübara. Nad seisavad vastamisi, üliõpilane ja metsaneiu.

„Sõites ära, tahtsin teiega, kena metsaneiu, jumalaga jätta."

Kuid kui nende vaated kokku langesid, sulasid need ühte. Ja seistes üksteisega esimesel kõnelusel võõrastena, tundus see nende jumalagajätt kui ammuste sõprade oma.

Kas langevate lehtede kollane nukrus mõjus, kuid üliõpilasele tundus ses silmapilgus midagi kurba. Ja veel enam tundis seda metsaneiu. Talle tuli meelde, kuidas suvel oodand oli seda, kes seisis nüüd ta ees. Kellele oli õhtuti puude all vastu jooksnud ja kes siis tulemata jäädes ununema hakkas.

Üliõpilane ei suutnud neisse silmisse mitte vaadata. Neis oli liig palju usaldust, liig palju ootust, liig palju suuri unesid, suuri, valgeid ja puhtaid. Ja valged käekesed olid laskund alla kahele poole nagu lesel.

Miski kinnitas sisemiselt, et neid silmi, seda metsaneiud näeb ta veel.

Üliõpilane ulatas käe nagu ammusele tuttavale, nagu oma kallimale, lausudes: tulen tagasi!

Nende mõlemate käed värisesid seda sõna kuuldes.

Tuli pikk talv. Üliõpilane veetis päevi lõbusalt linnas oma sõpradega. Joodi kõrtsides ja käidi siis üliõpilasneiude akende all laulmas. Vahel-

dusid pidud ja teised lõbustused. Ja suurlinna müra varju ununes metsaneiu.

See aga pikkadel talveõhtutel mõtles üliõpilasest, kes õpib maailma raskemaid tarkusi ja suurimaid tõdesid. Ta kujutas üliõpilast ööd läbi paksude raamatute taga. Ja siis hakkas metsaneiul hirm, et tema nii rumal. Tal hakkas hirm selle silmapilgu eest, kui üliõpilane tulebki tagasi tähtsa mehena. Tema aga sarnasena ei vääri kedagit.

Siis tahtis ta ära unustada üliõpilase, kes suutnud oli esimesel silmapilgul vaadata sügavamalt ta hinge kui isa ja ema. Kuid ta ei suutnud seda.

Viimaks jõudiski kevade.

Üliõpilased sõitsid laiali. Nende lahkumine üksteisest oli sama rõõmus kui koosviibimine. Kõigil neil oli hää usk tulevikku. Lauldes sõitsid nad laiali, sest teadsid, et varsti kohtavad jälle, olles tõotand omavahel, mis ka ei juhtuks, jääda sõpradeks.

Lahkudes linnast, jäädes üksi kevadega, mil kõik õitsele lööb, elas ka meie üliõpilane uuestsündi. Talle tuleb meele mälestusi siit ja säält. Kuid nüüd tunneb ta tülgastust räpase linna ja selle lõbude vastu. Nagu hommiktäht vilgub nüüd mälestusis metsaneiu puhas kuju, kaugel kõigist halvast ja kiusatusist.

Ikka valgemana hõljub ta ees see naiskuju, kes oli ilusam kui keegi naine, keda ta kohand.

Metsaneiu hakkab teda mõttes jälgima igal pool, kus on õisi, kevadusaldust ja ilu; kus vastu helgib kodu soojus. Ta aimab metsataguse elu suurt rahu.

Ja ta otsustab täita oma lubaduse metsaneiule, minnes teda vaatama.

Aga mida lähemale ta metsaneiu kodule jõuab, seda iseäralikumalt tundub see tee. Kõndides suurte puude all, mis õitest valged ja laotavad vängeid lõhnu, tundis üliõpilane ennetundmatut ennast juhtivat. Miski lõi tas sama valgeks kui see ümbrus. Ja talle tundus, et miskile veel palju valgemale läheb ta nüüd vastu.

Ta mõtleb, mis on väärt see, mis inimene pärib, ükskõik kuidas. Eks inimene jää inimeseks! Eks kõige vaesem karjustüdruk ole väärt inimesena kuninglikku peigmeest!

Ja kui talle eemalt aiamajake paistis, läbistas üliõpilase soe rõõmuvärin. Ta võtab päästmütsi ja lehvitab sellega. Teda nähakse ja metsaneiu nagu hirv puude vahelt jookseb talle vastu.

Ent jõudes lähedale, jääb seisma, ei julge enam edasi tulla.

Nii võõrastavad ja seisavad nad vastamisi sõnalausumata. Nad mõistsid täiel määral selle käeandmise tõsidust siin. Vast ehk siis parem ümberpöörata kätt andmata ja minna.

Aga nad seisid vastamisi. Nad otsivad midagi üksteise silmest. Juba jooksevad pisarad metsaneiu palgeid mööda ja rind kiigub üles ja alla.

Siis ulatas üliõpilane käe. Kuid metsaneiu ei julge seda vastu võtta. Siis haaras üliõpilane ta enese kätele ja metsaneiu surus oma palavikus pale ta pale vastu.

Nagu kerged luiged jõuavad nad naerdes aeda, mis samuti õitest valge, nagu muu mets. Ainult üks puu ei õitse veel, nagu poleks tema jaoks päike küllalt soe.

Nad istuvad selle alla. Puudutades üksteisesse, läbistab neid värisev tukse ja nad langevad üksteisele kaela.

Metsaneiu ema näeb läbi akna, kuidas tütar suudleb võõrast meest. Pisarates ja ja vihas jookseb ta õue. Aga sääl näeb, et puu, kus all nad istuvad, lööb õitsele ja oksad alla vajudes katavad istujad kinni.

Ema oli usklik ja seda mõistis ta kui iseäralikku märguandmist. Ta pöörab tagasi tuppa ja hakkab paluma oma ainukese lapse puhtuse ja saatuse eest.

Kui üliõpilane ja metsaneiu tuppa astusid, mõistsid nad ema silmadest, et see teab juba kõik.

Ja tütar langes emale kaela, nagu saadaks see ta nüüd pesast välja, linnukesena laia maailma.

Viimaks õnnistas ema tütart.

Ja metsaneiu pani omad asjad kokku, et lahkuda vanematest ja alata oma elu. See sündis nii, nagu ta talveöödel unistand oli. Ja õhtul lahkus ta oma armsamaga majast.

Neid saatsid ema pisarad. Aga nad läksid ja lehvitasid rätikuid.

Lill maskeraadilt

1.

Valss! Mustis sukkis valge balleriin — kerge nagu liblik kevadtuule aroomide uimas! Nagu muusika hõiskav akord üle kauge liiva! Nagu kaduv kõikne unistus! Nagu kehastund valss ise!

Rokokoos daam, kihelev ja tardund ilme näos, nõksatab frakis kavaleriga, kes kannab valget india turbaani, tantsijate ringi keskel bostoni; Geischa jõllib ja pilgutab silmi läbi kollase maski, iga keerd heidutab ta peidetuid kirjuvärvilisi pitse; must Domino — mehe äraolekul naine — tirib enese vastu väikest, poisikeseohtu noormeest; mefisto liputab kübarsulge; fakiir suudleb ajuti türklasena poolalasti riietatud daami õlgu; pükstes naiste ihukarva sukkis sääred segunevad vastutantsija omadega...

Õhk on täis iharat vingu, lõhnaõli, higi, mustlaste muusikat ja õlle auru.

Saali seinte ääred ja nurgad kollase-punase tule kahvatul läikel on täis istujaid.

Siin triumfeerib arlekiin kergeajulise kokoti üle, näpistab seda rindest, võtab selle jalast kinga ja siis lööb käe ümber selle piha.

Kõrval aga istub nukker pierrot ja segases vaates jälgib tantsijaid. Teame, keda ta näeb.

Kuis vanamoeline ja alati ennast kordav on elu!

Kas ei võiks veel kolmas olla maskeraadil, pääle arlekiini ja pierrot?

Ei, kolmas ei tule siia. Kolmas satub kogemata silmapilguks siia, vaatab, muigab ja läheb Tema jaoks pole maskeraade. Siin on tõelisteks kodanikkudeks ainult arlekiin ja pierrot. Teised ärgu tulgu maskeraadile tundmatuile, iharaile, maskeeritud daamidele pillama enese jõudu ja raiskama ülekeevat kuumust.

Kumb neist olen mina. — Või olen ma mõlemad, nagu ajuti näib: võites tantsus uimasena Colombiina ja siis üleolevalt jätta ta pierrot'le...

Jälle vilksatas mustis sukkis valge...

On palav. Tahaks rohkem õhku.

2.

Kerge sügistuul õõtsutab palkoni avatut akent ja kannab vilu. Üle taeva kangastuse mustad, kujuta pilved. Ülalt nõrgub jõud.

Tuul kohati nagu paisuks; peksab vastu nägu. See karastab meeli, jahutab kibelevat uudishimu, jahestab närvide tuike.

Ja olengi nagu väljaspool ümbrust.

Monotoonne jutu kõmin, vahele kiljatusi ja jazzband — neegrite trummi löökide saatel — ajuti segavad mu laialivalgund hajameelsust.

Pilved sõidavad ääretusest ääretusse. Teid neil on palju. Ja igale palju, igale oma.

Sügispilved sõidavad ülal.

Olen narr maskeraadil, kollases uimas, lääges aurus...

Kõrval aknast oksendab joodik. Ka siin on juba õhk halb.

Kumb olen neist mina — pierrot või arlekiin?

Pierrot ootaks kuud ja kollases mõtiskelus riimiks rohelist sonetti. Pajats vireleks sügisnukrusest...

Aga siiski lõbus istuda saalis ja näha issanda viirukis keerlevaid paare. Näen korraga kõiki ja igat üht selles kõiges. Ja kõik muutus siluetiks, keerlevaks jooneks, kokku pandud maagiliseks inimahelaks.

Kadund on üksik — on massi tukse ja soov.

Lihaste julge rütm, liigutuste võltsimatu avameelsus, kehade alateadlik kõne kiunuvate viiulite saatel — kõike seda imetlen passiivi kaasategijana.

Toores! — ütlete.

Mis teha? Teile on siis igal pool toorusi, kui nii lausute. Kuid mõistke ka tooruse olemasolu, sest ta on igal pool ja igas ühes, nii palju kui seda me ka ei peidaks. Mõistke inimest ka ta kõrguses ja madaluses, igas õrnuses ja jõhkruses.

Mõistke inimkutsikaid ka igas avaldusviisis. Sest nii ongi elu kogu omas lihas, veres ja vaimus.

— See on ainult sugupoolte tants!

Mis teha? Seni kui ainult sugupooled elu kannavad, laske neid tantsida siis ka sugupoolte tantsu.

— Aga see on siiski lame!

Ah et elu on lame iseenesest...

Tants lõppes ja lõppes ka võnkumise rütmiline tasakaal. Loobiti nüüd mütse üles, jooksti, keerutati, kilgati. Veeti maskeeritud daame õllelaudade taha ja alla garderoobi.

Balleriin mustis sukkis tuli ja istus mu kõrvale. Meid oli kolm.

Äkki silmasin lille ta jalge all. Tõstan — see on punane lill, punasest paberist, äratallatud, muljutud ja määrdind — nii nagu maskeraadi armastus. Selle lille panin enesele rinda.

3.

Tibutas vihma, kui läksime — meid oli kolm. Kolmas kõndis vahel ees, vahel järel. Oli koomiline, oli halb.

Aga me pidasime selle loomulikuks, kuigi tundsime kõik kolm, et on koomiline. Ajasime koduselt juttu, naersime naljade üle. Aga meie nali polnud miski nali ja meie naergi oli lõpuni tehtud, kuigi hästi.

Olime väsind, mahatantsind jõu, kibedused, tungid. Ja igaüks voosis peatset sängi.

Kuid vihm tibutas. Ei märgand vist ükski meist seda. Katustorudes kolises miski ja rentslides ladises.

Naersime kogu tee. Olime kusaltki pinna päält kerged ja lõbusad. Sest kõik oli ükskõik.

Aga sees paisus miski vastupidiselt ja aina paisus tummas alateadvuses.

See oli hall tühjus, see oli esiletõusev iseteadvus, tagasitõmbuv enesevaatlus.

See oli miski saabuva eelaimdus.

Jõudsime saadetava ukse ette.

Meid oli kolm. Jätsime kõik vastamisi jumalaga. Surusime südamlikult ja kummardades ükstеise kätt. Olime suuremeelsed. Ei eelistatud üht teisele.

— Nägemiseni!

Tean, tänase öö magad sina halvasti, ja vara homme õhtupoolikul oled siin. Siis lähete seltsis kinno ja naerate hästi naljapilti vaadates. Ja magate öösi hästi.

Tunahomme õhtu tulen mina — ja lähme konterti. Vaidleme teel, kas Mozart üldse midagi loond on pääle rokokoo käe peenharjutuste ja ajaviite. Kiidame Grieg'i ja Debussy'd.

Ja kõik magame sel ööl hästi.

Siis tuleb laupäeva õhtu. Meid on palju. Mängime kaarte ja kes kaotab, see hoopleb, et veab armastuses.

Uue nädalaga algab kõik samuti, mäng naise ja armastuse pääle.

Aga täna õhtu oleks vähekese kauem seisatand. Oleks pidand ehk midagi ütlema. Kuid sama kiirelt ja sama moodi kui alati lahkusime üksteisest.

Ühte vaid tundsin: enam ei tule ma siia.

Vihm tibutas veel tugevamalt, kuid see mind ei segand. Ent miski raskus surus õladel ja sees kerguse tunne muutus kibelevaks värinaks, üdisse lõikavaks tundeks.

Olen taeva all lind, kes nii vaba, et vabadus talle vangikojaks! Jälle algab päikese tõusueelne laul, ilusam kui varem! Uni on kadund, väsimus on kadund. Tänavad lõpevad ja uued algavad.

Kaugelt kostavad muusika helid. Seisatan. Sääl me ju olime varem. Sääl tantsitakse veel, kuni selgusetus saab selgeks.

Hää et on maskeraade, mille kaudu käib unustus!

Kuid nüüd ära selle läägest muusikast; eemale kõigist, mis meele tuletavad odava, sõnnikuse armu veriõisi!

Uni on kadund, nagu üldse ei oskaks magada. Sammun kiirelt tänavaid mööda, nagu oodatakse kusalgi.

Käin jõe äärt pidi, soovides leida paati. Kuid kõik on lukustatud ja ülevelt sajab vihm.

Aegajalt aurab raskus õladelt, jooksen endamisi, häbenen ja naeran. Kui huvitav on öösel linn! Masendav kirik hoiab hoolega torni püsti nagu kätt ja sirutab ta läbi pilvede. Laternate kollases valgu-

ses jälgib kangekaelselt enese vari, kord hüpates ette, kord taha. Kord venides ähvardavalt pikaks, siis jälle kokku tõmbudes kääbuseks. Nii ristlevad varjud iga tule all ajades mind taga.

Vaatlen sillalt vee mustendavat keerdu. Kohati säteleb pind ja vahutab. Kõrval peegeldub sügavusis valge maja, nagu muinasjutust loss.

Kuid juba kuulen eemalt lähenevat mürinat. Talumehed sõidavad turule. Tööliste agulites süttivad tulukesed.

4.

Hommikul sammun koju. Taevas selgub ja saabub veretu sügishommiku sünd. Pruun-kollakas värin palistab taeva äärt, mida mähib sumpas udu.

Ja majad tukuvad ikka.

Laskun juba väsinuna laua taha toolile, avan hommikupoolse akna, et meelitada enese tuppa saabumisel surevaid hommikkiiri.

Ja rinnast leidsin maskeraadi lille.

Täitsin vaasi värske veega ja panin paberist lille sinna sisse, nagu oleks see praegu toodud kevadpakatavalt vainult.

Ja ime! Paberist punane lill jõi karsket vett nagu vainulill, lõi verevalt lõkkele pöörates südame päikese poole ja täitis mu toa ennetundmata kevadvärske aroomiga. Ja lill kõneles:

„Oli ammu kui päike paitas mu heredaid tärkavaid mustast mullast palgi ja mängis minuga. Siis

oli hää. Sirgusin päikeses. See oli mu lapsepõli, kaugel, kaugel siit.

Suureks saades toodi mind siia, külma põhja. Vist olin ma teistmoodi. Igaüks mu ees peatas, igale ma meeldisin. Ja igaüks tahtis minusse puutuda.

Aga veel suurema ilu ja aroomiga täitsin ma siis ümbrust.

Kuid tuli külm, teie tali. Selle ees olen liig õrn. Seda ei suuda ma välja kannatada, kuid mu eluiga kestab üle ühe kevade õitsmise.

Nii muutusin ma paberist lilleks, et teie talvele vastu panna. Muutusin punasest paberist järeltehtud lilleks, mida tarvitatakse maskeraadidel, mida muljutakse, mida määritakse, mida ilastatakse, jalgadega tallatakse ja mille leidsid sa oma daami jalgade eest.

Kuid tea, ma elan siiski! Mind ükski ei talla lõpulikult, seni kui vaikib mu viimne tukse, haihtub mu viimne verelible. Kui tuleb naerev surm ja viib mu tagasi päikese juure, kus pole teid, tallajaid ja ilastajaid.

Kõik näevad ainult järeltehtud, petlikku punast lille, ja keegi ei tea, et just sellesse olen peitnud õrnema südame, mahatallatud uhkuse, kauge unistuse ja veresttuikava ootuse, et võida kuidagi kõikide tähelpanemata edasi minna.

Arvasin, et sina mind mõistad. Kuid sa oled nagu kõik. Olen avalik — ma pettusin sinus nagu teisteski.

Ma ei oota kedagi, ei vaja kedagi. Ma elan enese elu, suurt, lõkendavat. Kuid seda ei näe enam ükski.

Kõik oli kunagi, enam mitte midagi.

Ainult päikest kaugel, kaugel läbi udude aimates, lööb mus veel kõik silmapilguks lõkkele, et selle järele siis seda sügavamale enesesse kaduda.

Minu lõpp on sama kerge, kui ilus oli mu sünd."

Aino

Ei mõistnud ise Aino, kuidas see tuli, kuid ühel silmapilgul võpatas ta, möödanedes nende juures lühikeseks ajaks peatund võõrast noormehest. Algul ei mõistnud ta, millest see. Kuid veetes pikki õhtuid üksi, selgus, et ta armastab.

Mida rohkem saabus uusi päevi, seda suuremaks ja valdavamaks kasvis see tunne. Ta sai täidetud millestki, mis valitses ta kõiki meeli ja mille ees värises.

Aga noormees istus pikad õhtud läbi õues liivahunniku ääres, kus mängisid lapsed. Need ronisid ta põlvedele. Ja ta kiigutas kätel neid, kes haiget saanud olid, ning nutja hakkas varsti naerma.

Ka Aino hakkas lapsi hellitama. Ta tõi ja jagas neile salaja võileibu. Kõrvaltvaatajale näisid nad nagu hää ema ja isa, kes armastavad lapsi.

Võõras aga oli kihlatud. Ta sõitis vastu oma armsamale, kes vanematega teel oli ja miski pärast viibis. Ja kui need kohale saabusid, ja et see maakoht väga ilus oli, otsustati mõnda aega peatuda siin. Ka nemad leidsid lahke vastuvõtu ja ulualuse peres, kus peatund oli noormees.

Aino ei osand nüüd uskuda omi silmi. Ta armastas noore tütarlapse esimese usaldusega, kes

ei oska veel nõuda vastamist ja kes ei suuda vahet teha lahkuse ja austuse vahel.

Ja mõnigi kord viibisid nad kolmekesi. Nende omavahelised koosviibimised olid täis hinge ja noorte unistusi. Palju kõneldi unelmeist, mis paisuvad üles suurtena ja valgetena, nagu rändlindude parved kevadel. Kõneldi usaldusest, milles pettudes kaob julgus kunagi veel uskuda. Ja kõneldi ka armastusest, mis peaks olema ennastsalgav ja püha, mis viib inimesed kannatajate teele.

Neil õhtutel hiljem lukutas Aino oma toa ukse. Ja kui teised juba magasid, mõtles ta läbi ööd. Kuuldu oli nagu kõneldud tema hingele. Ja ta muutus ärdaks, vaikseks ja mõtisklejaks. Ja uskus kui noor oma häässe saatusse. Ta polnud ju millegagi patustand. Ta armastus oli ärgand iseenesest, sundimatu ja usaldav, mida ükski jõud maailmas varjutada ei suuda.

Kuid jõudis silmapilk, mil noormees oma äravalituga kõikidele oma õnnest kuulutada tahtsid. Ei olnud põhjust endid varjata. Ja nad ei suutnud enam mõelda endid ühe ja teisena lahus.

Määrati kindlaks pulmad. Lõpuks olid sellega ka vanemad nõus, ja siinsamas pidid nad ärapeetud saama. Oli vähe kutsutud pulmavõõraid. Noored olid nii õnnelikud, et unustasid kutsuda endiseid tuttavaid ja sõpru. Ja võõrad inimesed paluti kiriku tunnismeestena neid saatma.

Ja Aino oli ainuke pruutneitsi, kuid ka nagu teine pruut omas südames.

Laulatusel kirikus nähes, et tema väljavalitu saab kõikide ees teise omaks, tundes, et tema armastatu on määratud jumala poolt teisele, murdus miski Ainos. See oli, nagu murtakse pooleks õis ja seotakse uuesti kokku, et petta vaatajaid.

Võis olla see silmapilk valus, valusam mis inimlapsele üldse võimalik. Aga ringi rõõmustas rahvas. Altari ees põlvitas õnnelik inimpaar. Koorilt mängis orel ja lauldi.

Neid rõõmulaule püüdis ka Aino kaasa laulda.

Pidulauas hiljem, kui Aino asetati noorpaari vastu, ja nähes neid silmsilmalt inimestena, kes üksteise kaudu leidnud olid õnne; vaadates silmi, kust alles hiljuti oli lugend ta enesele ääretuid unenägusid, lõi kõik korraga tuhmiks Aino ees. Ta kahvatus ja langes minestunult kokku.

Aino vanemad kurtsid tütre hädise tervise üle. See kanti oma tuppa ja, kui meelemärkusele tuli, jäeti üksi.

Hiljem õhtul näis Aino selle-eest lõbusam kui kunagi varem. Kui kõik noored tantsisid, asus ka tema nende keskele, naerdes ja püüdes järele teha kõikide liigutusi, sest polnud õppind veel tantsima.

Ja vanematel oli häämeel nähes seda, et Aino üle saanud oli oma haigusehoost.

Nii tantsis Aino esimest korda oma elus ja võimalik, et jäi see talle viimaseks.

Pulmapidustusi lõpetamata sõitis ära samal õhtul noorpaar. Kuhu, seda ei küsitud. Neile soo-

viti eluajaks õnne, loobiti ette ja järel lilli. Neid õnnistati ja suudeldi lahkumisel.

Nad olid õnnelikud kahekesi.

Ja jälle olid kõik vanaviisi.

Lapsed mängisid liivahunnikul. Aino jägas neile võileibu ja maiustusi. Kuid kui väiksemad haiget saades nutsid, ei olnud seda, kes nad kätel üles loopides jälle naerma ajanud oleks.

Nagu hääl mullal pikaks sirgund noor kask, mille juured aga veel küllalt tugevad pole, mis lõdiseb siis vähema kui raputuse ja tuule ees, lastes oksad nõrgu — nii oli nüüd Aino.

Ta vajas enesele mingisugust tuge, et mitte murduda. Kuid ta ei leidnud seda. Ta hing valutas suurest tühjusest, kuid ükski ei pääsend sinna sisse.

Aga kõike aimati. Kuid ometi ei mõistetud teda.

Aino noorepõlve mängusõber, nüüd ülessirgund noormees sai vallutud kogu olemusega oma endisest mängukaaslasest. Ta ulatas Ainole oma käe, kuid miski äramõistmatu külmus lõi talle vastu. Ta võttis kokku eneses kõik parema. Hellitas end küpsend mehe ilusate mõtetega, kuid ta ei leidnud vastust. Ta seisis mõistatuse ees. Aga ometi aimas ta täiesti selgelt, kuipalju ja kuimoodi värises miski Aino sisemuses ja ootas midagi väljaspoolt.

Ta põlvitas, kuid talle öeldi lõpulikult ja halastamatult ära. Ja ta ei suutnud sellest üle saada ja lõpetas oma elu.

Selle oma noorepõlve sõbra surnukeha ehtis Aino üleni lilledega. Ja selle ees nuttis ta niisama palju rõõmus kui valus. Tal oli lõpmata kahju oma mänguseltsilisest, kuid ta trööstis end sellega, et surm selle heitlused vaigistas.

Kui haud kinni kaeti, tundis Aino, et selle surnuga sai maetud hauda ka tema noorepõlve mälestused. Kõik see ilu, mis lapsena kaasa antakse ja võetakse tulevasteks päevadeks.

Ja nüüd tundus talle, et tema elu juba möödund. Sest see, mis päevad ja võib-olla aastad toovad veel, ei ole väärt nimetada üldse.

Ettevaatusega hoidis nüüd Aino eemale noormeestest. Aga ta oli selleks ikkagi nõrk, et ainult enesega jääda. Oli ju ka tema noor. Ka tema tahtis viibida omasuguste seas.

Aga nagu isesugune saatuslikkus hõljus nüüd tütarlapse üle. See mürgitas ta ümbruse ja iga noormehe, kes ta lähedusse sattus.

Nagu karistuseks kujunes igaühele tutvus Ainoga.

Tekkis rida järelkäijaid. Kuigi Aino ei eelistand ühtki teisele, uskus igaüks neist lugevat ta silmadest enesele mahasalatavaid vastuseid. Põleti, väriseti, võisteldi.

Ainot armastati ja vihati ühtlasi.

Et ometi pääseda, vahetas Aino elamiskohti. Aga kõik kordus. Uued tutvused kujunesid vanade teisendeiks. Iga mees võttis ta vastu sama mõtte-

käiguga ja samade eelarvamisiga. Seda muuta oli võimata.

Ja Aino leppis lõpuks sellega, harjus ära.

Et ta austajad üksteise vastu vaenlastena esinesid, kes valmis elu ja surma pääle, suhtus Aino nendega üksikult, et kokkupõrkeid ära hoida.

Nii elas ta oma tuttavaile, ja nendega aega veetes kadusid päevad.

Iga tutvuse käik ja lõpp olid talle juba ette teada. Kuid siiski tegi ta kaasa. Võttis kõike paratamatusena.

Algul olid kõik sõnakad. Nende kõnedes avaldus tihtigi uusi mõttekäike; jutustusi, mis kuuldud poldud varem; elamusi, mis teistes tingimusis saadud. Algul olid kõik huvitavad.

Aga niipea kui tema ise kõnelejale esiplaanile kerkis, mõtte ja tundeavalduste keskpaika asetatud sai, siis muutus kõik ennastkordavaks varemkuulduks, ammutuntuks.

Ja läheneja muutus sõnatumaks, nagu midagi nõudes või ootes.

Et mitte halb olla, vaikis Aino. Ja ta muutus mõistmatumaks ja salapäraseks nagu sfinks. Temas usuti ometi kõike, kuid eales ei mitte midagi.

Ainult üksikuile, kes võitnud olid Aino suurema usalduse, kelledega koos tundis ta silmapilkudelgi häädmeelt, kelledes oleks näinud ta enesele seltsimehi, tujude kaaslasi, — neile avaldas ta, et temal pole kellegi jaoks midagi, et ei maksa midagi mõelda ega uskuda.

Ja neist said samuti siis vaenlased, nagu esimestest, kes hakkasid käima lõpuks tema ees avaldamas oma halbu tujusid, kes heitsid talle ette kõiksugu ebavoorusi.

Nii teati, et Ainol pole südant. See oli tõsi.

Aga öödeks üksi jäädes, mil oli ta ometi enese päralt, säras Aino tuba küünalde valgusel.

Seinal rippus Kristuse kujutus, rist seljas, teel Kolgatale. Ja küünalde helgel säral näis, nagu üks ärapõlatud naine rahva seast astus sama teed rist seljas. Ja paljuid ristikandjaid nähti teel Kolgatale veel.

Suurel reedel

Tiidu sõnu ei pandud miskiks. Ta vagajutte kuulati häätahtlikult, kuigi neid tunti mitmes teisendis, sest et Tiidu armastas jutustada ja kordas vanu, kui polnud uusi.

Neist ei kõneldud osalt nende vaga sisu tõttu, osalt aga sellepärast, et ei võetud tõsiselt. Ehk kellel oli aega tõsiselt kuulata ühe kirikuvaese (Tiidu oli kirikuvaeste nimekirjas) jutte? Ja neis polnudki midagi erilist.

Kord oli näinud ta päisepäeval pilvedes kujutust, kes hoidnud maailma üle risti. Kord koidikul näinud ta mäest alla mööda teed tulemas meest, kuid päikese tõustes oli kadund see tõusvaisse kiirtesse, nagu oleks ta ära tõstetud. Paljust veel teadis ta kõnelda.

Nii siis oli Tiidu kirikusuu armuannete-osaline. See abi polnud kuigi suur, sest et abitahtjaid oli palju, kusjuures viletsamatele jagati rohkem. Nii sai rohkem kurttumm naine, kes karkudel edasi end loopis: kirikuteel oli sõidetud talle otsa, sest et ei kuulnud järelsõitu. Samuti said rohkem kaks arust nõtra, õde ja vend, kelle sõnades harva midagi leidus. Nad olid sündides lollid, ei segand endid aga iial millessegi, vaid vaikisid alati. Kuid tihti nähti

neid istumas kiriku ees. Usutavasti taheti mõjuda nendega möödaminejate pääle, vast taheti ka, et kuulaksid elu sõnu.

Nendega võrdselt armusaajate liiki loeti veel üks moonaka lesk, kes põdes mädanevat halba haigust ja keda selle tõttu vaatamas ei käidud.

Paljuke küll suutsid sarnased armuanded kellegi nõudeid rahuldada, kuid paljuke on siin nõudeid. Ja paljuke on inimesele üldse vaja!

Tiidu käis iga pühapäev kirikus. Ta jalg oli veel sama kerge kui mõtegi, kuigi enese aastaid mäletas üle seitsmekümne. Hiljem läks ka palvemajasse. Ta kuulas tähelepanelikult, sisemise januga palvesõnu, jutlust ja manitsusi. Nii teadis ta ka siis, et pattu on palju, et iga sammu pääl piirab inimesi lõukoer ja et armuaeg on lõpukorral.

Kuulates muutus ta ikka ärdaks ja palvesõnad tilk-tilkana täitsid ta isesuguse värinaga, kuni kalgi kaega tuhmid silmad vesistusid. Räägitakse, et pisarad teevad silmad halliks. See maksab vähemalt Tiidu kohta.

Tiidu poetas ikka pisaraid, kui kõneldi elust. Tema vanaduses ei ole enam elu. Pisardas ka siis, kui kõneldi surmast — ka surm ei tahtnud teda, — pidi vaid elama nende kahe vahepääl, üks jalg veel elus, teine sellest üle.

Palvemajast tulles läks surnuaeda, istus haudade vahele ja kuulas matuselisi. Nägi isa-emata vaeslapsi, ja pole ime, et jälle vesistusid Tiidu

silmad. Olid kõik surnuaialt lahkund, läks haua juure, võttis pihku värsket mulda. Kuid muld on ikka muld, jookseb sõrinal läbi vanade sõrmede.

Tiidu armastas kirikust tulles peatuda usklikkudes peredes. Ka temal oli vajadus kõnelda teistega, end avaldada ja kuulata siis teisi. Usklikkude juures peatus aga sellepärast, et siin ei lükata teda ukse taha. Sarnaselt poleks talitand temaga keegi, kuid Tiidul oli julgem siin. Kuulutati ju igalt poolt, et nemad on omakeskis vennad-õed, ei ükski ülem teisest. Ja Tiidu uskus neid sõnu, nagu teisigi, mis kuulis, tundis end üheväärsena teistega, kõneles nagu omasugustega kõigest, mis süda tundis. Keegi ei pannud seda pahaks.

Vaarna perenaine — siia astus ta täna kirikust tulles sisse — asetas Tiidule tooli soojamüüri nurka, kuid see seisis ikka veel ukselävel. Perenaine silmitseb vanakest häätahtlikult ja see mõistab seda. Tiidu ei istugi, tunnistab nagu ümbrust, pää hakkab pöördes tudisema, nagu tudiseb parem käsi. Sirutab sama käe, suleb vesised silmad ja algab sügavmaheda häälega ette kandma piiblisalme, mis surnuaial kuulis ja veel unustand pole.

„Elu on kui lilleke, mis õitseb keskpäeval ja õhtul ei ole teda enam...“

„Sinul, Tiidu, on alati sooji sõnu,“ naeratab perenaine, paneb supikausi lauale, sõnades: „Sa täna õige hiljaks jäänud kirikust tulles. Istud kohe lauda...“

„Ei elata mitte üksi leivast," vastab see.

Kaks plikat, kuuldes ja päält vaadates seda, turtsuvad omaette nurgas. Ema näitab neile näppu. Tiidu istubki laua taha ja hakkab sööma.

Perenaine pärib vähe vanakese tervise üle ja ühte-teist. Saab vaevalt vastused ja kaob õue toimetama. Tiidu sööb, kuid käsi väristab iga kord poole lusikatäit suppi lauale. Plikad itsitavad lakkamata nurgas. Viimati lõpetab ta söömise ja istub soojamüüri nurka. Käsi ei värise enam, ja plikad sorivad äsjakingitud pildiraamatuid.

Videvik langeb kiirelt. Hakkab sadama laia, märga lumelobjakat, võõbates jälle mustendama löönud mäekünkad ja põhjatud teed halliks, vesiseks. Ümbrus tuhmub ja asjad kaovad. On näha vaevalt kümne sammu pääle. Tuul lõõtsub ja kisub puid, siis pillub veel viimase lumega.

Sajab laia lortsi.

„Sa, Tiidu, häägi meile ööseks. Sarnase õhtuga eksib huntki teelt. Satud minnes kaevu või kukud jõkke, vesi igalpool lahti..." lausub tuppa astudes perenaine, süütab laterna enesele ja kaob uuesti.

Tiidu istubki edasi. Keegi ei oota ju teda, ja ehk satubki minnes kaevu või jõkke, mis kõrgele üle äärte tõusnud.

Väljas sadas. Põrandal mängisid tüdrukukesed, oli videvik. Oli palmipuudepüha õhtu.

Järgmine päev sulatas seda soemalt. Jälle mustendasid põllud. Nõgudes läikisid kevadvee

ojad. Lõod lõõritasid ja liuglesid mustade mägede üle. Kuid teed olid mudast põhjatud.

Tiidu kössitas rehetoa nurgas. Keegi ei märgand nagu teda, oli ju pühade nädal ja igaüks teab, millised ettevalmistused siis igaühel käsil.

Vast ei pannud Tiidu tähele, et viibis külas, et kas ehk aeg lahkuda. Ta mõtted harunesid kindlasti mujal, kui ta üldse mõtles. Nii mööduski päev üksi ja vaikides.

Õhtul kodunesid tütarlapsed Tiiduga ja mängisid seltsis. Poisikesena oli Tiidu õppind karjalaste vallatusi ja need seisid seni meeles. Ta oskas järele aimata linde, nii kukus ta käona ja säälsamas kires kukena. Kanad käisid uudishimulikult ringi, kuna vana kukk jõllitas ja kloksus tigedalt. Tiidu narritas jälle ja plikad naersid silmad vesiseks. Naeratasid vanemadki silmapilguks peatades, kuid sarnase nalja kohta polnud neil midagi lausuda.

Õhtu söömaajal, kui pere tuppa kokku kogus, nähti Tiidut põrandal tüdrukukestega aabitsat uurivat. Kes neist kolmest kõige targem oli, teadsid nad ise, kuigi keegi ei osand lugeda. Tiidu vaatles pilte, tänatud, silma seletus oli tal hää, ja jälgis laste seletusi vaadeldava üle. Lugemised jätsid nad ajapuudusel vahele. Nii sobisid nad kolmekesi, nagu vanad tuttavad. Mis võis teistelgi nende sõpruse vastu olla? Perenaine kutsus nad sööma. Tõusidki kärmesti kolmekesi. Neid asetati laua otsa.

„Tiidu võikski jääda mõneks päevaks siia. Varsti on ju pühad. Siit lähem kirikusse minna. Teed ka nii porised..."

See taipas nüüd kogu ulatuses, et on võõras kohas niigi viibind kauaks, et ollakse ta vastu siiski häätahtlikud. Ta silmad niiskusid, tahtis nagu tänada, kuid hääl jäi kurku kinni ja ei leidnudki sõnu.

Söödi kõnelemata. Pereisa oli tuntud oma tagasihoidlikkusega. Ainult perenaine heitis tihti pilgu üle laua, üle sööjate, vaatles oma kaht tütart, nende käharpäid, söömise hoogu; nägi ka Tiidut ja naeratas. Mida ta tundis ja mõtles, kellele ta sellest lausus.

Ainult kilgid siristasid laulda. Ikka saagisid nad endamisi ahju taga ja nende laul mõjus rahustavalt, nii koduselt ja soojalt. Räägitakse, kilgid hoidvat maja õnne. Ja õnne oli nähtavasti ses majas.

Saabus uus päev, mis oli sama hall kui eelminegi. Mägedelt nõrgus ojadena alla vett ja ikka tõusis jõe pind.

Saabus teine päev, mil sadas laia ja sooja vihma. Lainetav vesi täitis kõik madalikud ja ümbruse. Pilved kiikusid üleval, vesi lainetas all vastu. Nagu kaks ääretust seisid vastamisi.

Tuli Suure neljapäeva öö, suure kannatuse eelöö, mil maailma rahvad tagasi mõtlevad pühitsetud ärdameelsuses.

Pererahvas jäi kauaks üles. Tunti nagu maailma raskust ja sooviti palveis valgustada ööd.

Kuid isesugune rammestus valdas Tiidu — ja ta uinus. Keegi ilmus talle unes. Tiidu ärkas, uinus aga kohe — ja uuesti kordus endine ilmutus. Nii möödus isesugustes värinates öö.

Hommik tuli nagu harilikult rõõmsana, naeratavana ja valgena. Kuid Tiidu mõjus iseäralikult. Vahest naeris ta laia häälega, muutus aga kohe tõsiseks ja kui põhjust päriti, siis kogeles nagu midagi, hakkas nutma ja nuuksus nagu läbi suure õnne. Nii ei saadudki tema käest midagi kuulda.

Laiade silmiga vahtis ta tihti läbi akna. Vastu helkis määratuks paisund vee väli, ja küsis, kas varsti jõuab õhtu. Õhtusse oli palju aega. Tiidu istus siis, nähtavalt rahustudes, kuid ei kuulnud, kui temaga kõneldi.

Ei teatud midagi arvata Tiidu uuest nägemusest ega ta iseäralikust ülespidamisest.

Õhtu üksi jäädes videvikus plikakestega, sai ta tagasi oma hariliku kõnevõime ja jutustas neile kuningast, kes linna sõitis hõiskavate rahvahulkade saatel ja kellele vastu lehvitati igalt poolt palmioksi. Nelja päeva pärast aga põlgas rahvas oma kuninga, võttis ta kinni, peksis, andis kohtu kätte ja mõistis ta surma.

„Kuid sel ööl avab kuningas oma kuningriigi väravad ja saadab käskjalad piduvõõrastele järele. Täna öösi tuleb kuninga käskjalg mulle järele...“

Kui kõik magama heitsid, ei mõelnudki Tiidu end riidest lahti võtta. Ta ootas asemel istudes,

kuni tuli kustus ja kõik uinusid. Siis võttis ta kepi ja lahkus öhe.

Samal ajal nägid lapsed unes, kuis läheneb kiirelt uhke kuninga paat jõge mööda tühjalt ülespoole ja peatus nende maja kohal. Keegi istus paati, jäädes seisma püsti. Imeline valgus helkis ta pää üle ja ümber. Paat hakkas uuesti ja kiirelt kaugenema mööda veevälja, kuni kadus. Kaua, kaua paistis veel inimese udune kogu valges õhetuses.

Hommiku eel

Põdedes igatsusi, tagaaetud unedest ja murtud pettumusist jõudsin viimati tagasi koju, et selle unelevas vaikuses leida rahu.

Oli põhjamaa kevad, lilleline, õrn, tagasihoidlik ja siiski eluküllane, vallatlev.

Mulle näis, nagu oleks see kui kurvameelse südamlik naeratus.

Uulitsa nurkadel müütasid paljasjalgsed tütarlapsed kannikesi. Talumehed sõitsid vooris turule. Elu liikus tuhandeil jalgadel, mille keerus iga üksik muutus virvendavaks siluetiks, askeldavaks varjuks.

Ülal nõretas päike.

Näis, nagu oleks kõik omad ja kodused, nagu oleks iga vastutulija tuttav ja sõber. Ometigi on kõik võõrad.

Käin uulitsail, millel arvan kõndind tuhanded korrad varem. Kuid kõik on ümbermuudetud.

Loen päälkirju, ei ükski ole minu kodu.

Keegi ei tunne siin mind ja keegi ei mäleta minunimelisi.

Oli siis tõesti kõik see nii ammu, ammu?

Kes teab, reisisid mu omaksed siit ära. Uued elanikud unustasid endised. Nüüd muutub ju kõik nii kiirelt nagu unenäos.

Kõik on muutlik, kõik on möödaminev ja ununev.

Ainult enese unede valgus paistab su ees ja kustub ühes sinuga, mil jääd veel ajuti mõnele uneks, et siis seda segamatult sulada olematuse tühjuses.

Aeg loeb igaühe seljataga silmapilke, et võida pea rutem hõigata: kõik on möödas.

Kuid unelmid paelustavad kõiki ja pimestades meeli kannavad edasi keda lauldes, keda naerdes, keda nuttes. Ja igatsus, lahkumatu kaaslane, kannab ikka ja jälle lillelises linikus valu vastu.

Või on see kõik pahavaimude kiuslik mäng?

Hulkusin tänavaid, maju mööda, kuni jõudis öö. Väsinuna toetusin ühe maja trepipuile.

Rammestus levis nagu mürk keha mööda ja jõudis jalust pähe. Majast sisse ja välja liikusid inimesed, kuid ma ei näinud enam midagi.

Usun, oleksin uinundki nii püstijalu, kui tundsin, et keegi seisab mu kõrval. Pika vaikimise järele sõnas ta õrnalt ja meelitavalt:

„On ju veel tühji voodeid..." Ja tundsin, kuis läheneb ta mulle aina, nagu pakuks naine armu müüa.

„Pole mul midagi sulle anda. Pole üldse midagi. Jäta mind rahule. Ehk leiad teisi..."

Kuid naine ei lahkund ja lausus õnnetult:

„Isand, lasksid end kaua oodata. Kaua peame siin veel ootama?"

Ehmatasin neist sõnust, mis kuuldusid nii kodustena.

„Kes oled sina, et mind oodand oled? Kuis tunned sa mind veel, kui kõik mu ju unustanud on?"

Mu neid varjas kartlikult oma näo. Võisin näha kaht sädelevat silma, millede kaudu helkis nagu kodu soojus, unustuse magusus ja õnne läte.

Haarasin ta käe, nagu tänab surmast pääsnu oma päästjat, nagu surub armastaja armsama kätt. Ja isesugune pais pääsis minus vallale. Joovastuses tahtsin suudelda selle varjatud huuli, kuid ta muutus tõsiseks ja tagasitõrjuvaks.

„Ei tunne sind, kuis tunned sa mind..."

„Isand ei võigi mind tunda. Meid oodatakse sees."

„Kes siis? Ja kes oled sina?"

„Olen käsualune," vastas ta.

„Olen sulle tänulik, kui juhatad mu voodisse. On öö vist ammu juba aland."

Tõusime treppi mööda üles. Uks avanes iseenesest ja vajus järel kinni. Mind talutati ja mul oli hää. Ma soovisin, et sarnaselt aina toetaks ja hoiaks naine mu kätt.

Madalad võlvitud käigud mõjusid süngelt, nagu liiguksime kloostris. Kollane kuma heitis ees valgust. Jälle avanes ees uks ja avanes ühtlasi ruumikas tuba.

Kahelpool ust asetusid kivist raiutud kujud ja seintel naismaalid. Võisin kinnitada, et need olid kõik meisterteosed.

Pea märkasin aga, et maalid seintel mind piinliku teravusega jälgivad ja ühes minuga pöörduvad ka nende pilgud. Tundus, nagu polekski need maalid, vaid et elavad inimesed on seintele raamitud ja ukseesisele kivistund.

Saatja märkas mu kohmetust ja lausus:

„Olete noor. Siis jälgivad ikka imetlejate pilgud. Kuid uskuge, neis pole teie vastu halba, ja seda ei suudaks nad teostada."

Olin tundma pidand enese kõrval surma hingust, kuid see ümbrus mõjus iseäralikult ja võikalt.

„Lubage juua!"

Mulle ulatati suur karikas, mis lõhnas kui viin. Juues oli aga soe ja lääge, oli punane kui veri. Kuid mul oli jänu ja ma tühjendasin karika.

„Ainult saatan võib külastada omi võõraid sarnase joogiga."

Mu saatja ehmatus ja sõnas alandlikult:

„Isand, ärge pahandage ega mõistke halvasti. Olete läbi põetatud puudusist ja nõrk. Soovisin, et saaksite rutem selleks, kes teie olete..."

„Kust muretsesite sarnase joogi?!"

See küsimus kajas võikana etteheitena üle saali, ja mulle näis, et seda kuuldes ehmatusid kujudki kahvatudes. Saatja kattis hirmunult näo ja vajus abitult kokku.

„Hää, ma ei vaja enam midagi. Võid minna."

Ta kadus.

Kartes maha langeda väsimusest, uimast ja nähtust, sammusin raskelt voodi. Uni oli aga sinna

varem jõudnud. Iseenesest hakkas vähenema tuli, kuni kustus. Tundsin, kuis lehvitas öö mu üle pehmeid, vaibutavaid tiibu. Silme laod vajusid kinni. Oli magus uinuda.

Kuid une ajal algas selle maja varjatud elu, mis on võib-olla sama tõeline kui kõik tõelisus.

Ennäe! Kivi paindus, pehmus, omas elu ja kujud liikusid omilt kohtadelt. Pildid astusid seina päält raamidest alla, ümbritsesid mu voodi ja kõnelesid:

„Ega ole sa kunagi aimand, et ka meie elame elu, et ka meis on varjatud hing.

Veel rohkem, meisse on sulutud elu ilusamad värinad, sügavamad hinge kõned. Oleme igaveseks kivistund valu.

Hingel ei ole, kellega kõnelda. Nii vaikime meie läbi aastasadade. Ei ühegi sureliku teadvus läbistu meie liikumatust vaatest, meie igavesti vaikivast kõnest. Sinu kannatus lõpeb su eluga. Ja see on meie omaga võrreldes ainult üks silmapilk.

Mõistad sa ise, kuis oled õnnelik!"

Nad silitasid mu juukseid, libistasid neid läbi sõrmede, naeratasid otsa vaadates ja suudlesid mu otsaesist. Kalgid olid marmorhuuled.

„Jäised on meie suudlused, sest et oleme liig palavalt loodud; kireta on meie kallistused, sest et meisse on külmand vere mäss; andumuseta on meie armastus, sest et luues on meie eest kõik antud."

„Kuid sina ära loo uusi kujusid, kui sulle kunagi soov tekib. Vii oma hing enesega hauda, las lämbuda ta sääl. Avad sa aga oma valu kujule — jääb see igavesti siia valulema.

Pole hirmsamat karistust hinge hellemaile avaldusile, mis osa hingest — seega hingele enesele, kui sulgeda ta kestvasse kuju, suurendades ja pikendades seega kannatuste olemasolu teadmata kauaks siin aina kaduva ja taas tuleva elu risttänavail, kus kõige päästja on unustus.

Ära loo uusi kujusid, kui sul kunagi soov tekib.

Niigi on meid juba väga palju, raamatukogud, muuseumid täis. Nii rikas kui vaene armastavad meie seltsi.

Nende eluase on saanud meie vangikojaks ja nende armsamad ilustatud paigad meie piinapaikadeks.

Meid asetatakse isegi avalikkudesse paikadesse, uulitsanurkadele, kus kannatame talve külma ja suve palavuse kustutamatut janu.

Kui oleks teil kõrvad, kuuleksite kivi hoigeid ja kui teie seletaksite, näeksite ka marmorpalgeil pisaraid."

„Miks kõnelete seda minule?"

„Ainult sina mõistsid sisse astudes, et ka meie elame oma elu."

Kostis nagu kaugelt lõõtsuva tuule lähenev kohin, mille kuuldes kiikus maja. Siis jäi kõik imevaikseks, nagu äikese eel.

Kuskil algas keegi mängu viiulil. Heli lainetas ja lähenes nuttes. Oli õudselt õrn ja siiski kütkestav. Heli peatub minu kohal ja algab meelitavat, kutsuvat kõnet mu une üle.

Mõistsin, see polegi viiul, vaid inimene; see on paljastatud, närmendava hinge hääl, mis kostab kui igatsus, kui väljakutse.

„Kuhu kutsud sa mind?" küsisin tõustes.

Kuuldus oreli heli kõrvalt.

Avasilmi ja avakäsi nagu hullumeelne lähen mängule järele.

Ja imelik! Sein murdub ees iseenesest kaheks. Sammun läbi. Avaneb kõrgete ja süngete võlvialustega ruum. Olen vististi kirikus, mis siiski iseäralik.

Orel hundab edasi. Lühtrites põlevad küünlad. Oleks kui midagi altaritaolist ees, mille kohal üleval ripub ristipoodu kujutus.

Näen ainult teda valuliselt vastunaeratavana. Sammun ta ette. Ja kuju kõneleb minuga.

Kuid ma ei mõista, ei mõista, mida ta mulle kõneleb, aga ta kõneleb.

„Õnnista mind," sõnan, „kõik mulle võõrad ja kõik muutuvad mu ümber viirastusiks. Udu põimib mu ümber aina uusi pettekujusid, milledest polekski väljapääsu. Õnnista sina mind!"

Kuid ristipoodu vaikis.

Ta pää kohal helguses lugesin kirja: „Mu käed on naeltest läbistatud... puu külge..."

Ja altarikuju nuttis, alla vaadates mu pääle.

Kuid orel hakkas mängima pikalt ja raskelt matuse laule. Sisse kanti puusärk. Lühtrid süttisid veel helgemalt, kuid altariruum tuhmus ja märkasin, et näha polnud enam ristinaelutu kujutust.

Puusärk, mis ringikasvand hallest ja sinistest lillist, asetati keskele ruumi.

„Keda maetakse sarnaselt öösel?"

Kui puusärk maha asetati, langes päält kaas ja värisevate lillede varjus ilmestus surnu.

Valitsejannalikult tõsine, ööna kahvatu ja armastusena ilus lamas naise surnukeha kirstus. Ta vaade oli tõesti suursugune: poolkinni silmis unelev rahu, kokkulitsutud huultel mängles kannatajalik valu ja õlgu varjutasid paksud, tumedad lokid.

Iga surnu on oma ligipääsematus helguses ja säälpoolses õndsuses ilus, kuid see naine puusärgis oli selleks liiga ilus, et olla surnu.

„Tõsi, ta ei olegi surnu, kuigi peab see olema," sosistas keegi mu kõrvu.

„Siis vabastan mina ta! ..."

Nagu maa alt vaimude riigist kostis hääl ja jätkas:

„Igale seemnele järgneb ta vili, igale teole ükskord ta palk.

See on paratamatus, mille ees jumaladki abitud. Sest ka jumalad peavad karistusi kandma, kannatama, enne kui neid inimesed tunnustavad ja austavad.

Igaüht mõistetakse ta vilja järele.

On asju vägevamaid meist.

Kuid needus su üle on suurem, et sellest veel pääseda, kuigi kurbuse suurus sinu pärast on võrreldav maailma mägede rõhumisega.

Viimset korda ava oma suu ja kui pääsmist sul, siis kõnele.

Pääle seda anname su jäänused surema mulda, nagu see üldiselt kombeks on."

Nagu haua põhjast kostis vaevalt kuuldav naise hääl:

„Mul on külm."

Haarasin surnu käed enese kätte, puhusin neisse enese hingeõhku.

Ja käed omandasid elu tukse.

Siis sõnas edasi puusärgisolija vähe tugevama häälega:

„Kui keegi inimeste seast, kes pole koormand enese hinge süüga ja kes jäänud elust puutumata, kui see laseks end laulatada minuga puusärgis — siis kaotaks vanne oma jõu ja avaneksid jälle mu silmad päeva valgusele."

„Tahan päästa selle naise unest, mis on raske kui surm!"

„Mu poeg, mõtle järele..." kostis ülevalt hoiatav hääl.

„Tahan päästa ta!"

„Mu poeg, mõtle järele," kordas sama hääl."

„Tahan ühegi elu päästa, ükskõik mis hinda minult selle eest ei nõutaks."

„Mu poeg, mõtle järele...“ kostis kolmandat korda hoiatav hääl ja kandus värinal kui kauge piksekaja võlvialuselt võlvialusesse.

„Mõtle järele,“ kordas ka alandlik hääl puusärgist.

„Olen see, kelle saatjaks oli viha, sest et nähes mind armusid minusse kõik. Ja kes mind armastas, sellele sai ta armastus surmaks. See surijate needus, mis on suur kui maailma raskus, laskus mu laugudele ja vajutas need kinni, kui mõõt täis sai. Minu pääsedes, pääseb petlikkus ja hukatus maailma armastajate huultele.“

„Mis poolest oled sina süüdi, kui sind liialt armastati?

Kuis võisid sa neile seda keelda, mis pole sinu võimuses?

Kuis suutnud oleksid sina neile anda seda, mis iial ei tunne küllastust!

„Olen armastuse vale.“

„Tahan anda sulle elu, et saaksid tõeks!“

„Kuid karda, et sa ise siis varjuks ei saa...“

„Ma vannun, et anda sulle elu!“

Ilmus musta mantliga mees. Ta avas paksu raamatu ja luges. Samal ajal hundas orel pulmalaule ja rõõmu viise.

Siis tõstis ta käe õnnistades mu kohale ja sõnas: vannu!

Ja kui käe taeva poole tõstsin vandudes, kõmises ja kõikus all maa.

Siis tõstis musta mantliga mees õnnistades käe surnu üle puusärgis ja lausus: vannu.

Ja surnu vandus.

Nagu lendlevad vibalikud täitsid võlvialused. Kollased varjud ristlesid läbi akende.

Surnu tõusis kui võitja puusärgist (kirst tõusis ja kadus iseenesest) ja avas silmad.

Need olid heitleva mere karva, sigitava maa karva, uneleva taeva karva.

Nende sügavus oli ookean, mille põhjast helkis vastu kristallide saar ja mille ilu püüdes ükski sõudja ei pääse tagasi.

Nende laius oli oaasi heldus, kuhu pääsedes kõrve puuduste surmast sured külluste verevail huulil.

Nende vaade õnnistas viletsaid ja naeratus arstis haigeid.

Riietatud surnurüüsse, mis veelgi kaunistas ta kahvatand jume.

Kirsspunaesd huuled pakatasid. Rinnad tuidena varjutasid läbi õhukeste looride.

Ja ta sõnas:

„Teadsin, et sina mu päästad. Kuid sa lasksid end oodata."

„Kes oled sina? Vähe varem pidasin sind tõelikkuseks, kui olid surnu. Nüüd aga kahtlen jälle kõige juures, mis näen."

„Olen su naine."

„Ei. See pole võimalik. See on jälle pettus. Olen leidmata otsind kõige aja seda, keda kõik noored otsivad, seni kui nad on noored ja väsivad, leppides argipäevaga, saades vanaks.

Ja leida sind ometigi, mis on olnud kogu aja pooleldi mu unenägu ja väljamõeldus...

Sa oled minule vale! See on unenägu."

„Alles vandusin, et saada su naiseks."

„Minu naiseks! Kas on üldse kedagi, kes julgeb ja usaldab saada minu naiseks!

Kuid ma tahan ohverdada sinule kõik, mis mul veel on. Võib-olla hakkan siis uskuma su tõelikkusse, ja sa usud mu armastust, mida tunnud pole kellegi vastu varem. Sind nähes aga pole ma enam enese isand."

„Tahan olla su naine."

„Mu kallim, mu igatsetu. Armastan sind, kuigi oled viirastus. Tee minuga, kuidas soovid; käse, kuidas tahad. Ma ei suuda olla sinuta ja lahus sinust, kuigi oled mu enese ettekujutus. Jää minuga!"

„Aga kas sa siis ei karda saada samasuguseks viirastuseks, nagu olen mina?"

„Olen vandund sulle. Tahan saada samasuguseks kui oled sina, et olla sinuga õnnelik."

„Lahkume siis. Alustame koos rännaku, mis võib-olla viib kaugele.

Näed neid väravaid... Nende kaudu alustame teed... Ja sääl pole sul vaja enam viirastusi näha."

Ees minnes mängles, naeratas ja meelitas ta mind. Nagu laps jälgisin ja püüdsin teda avakätega.

Kuid avausele lähenedes vankus tahtmatult mu samm ja mingi vastupoolne jõud kiskus mind tagasi.

„Rutem, rutem," naeratas tantsikledes mu eelkõndija.

Haarasin ta riide voltides käsi, kuid miski ei jäänud pihku. Näis, nagu oleks ta avause ette jõudes tõusnud vallatlevaks õhukujuks, mis aina kutsus ja mille järele sammusin. Kuid avause ette astus valge kogu, sulgedes tee.

„Kes oled sa?" küsin.

„Olen su ema vaim, kellele ase ammu valmistatud surnuaial."

„Mis piinab sind, et oma rahupaigast eemal hulgud?"

„Elus ei saanud sa minult ühtki juhatust. Tulin nüüd, kui seda vajad."

„Ema, õnnista mind. Mu süda on täna nii imekerge, nii kerge on kõik. Seisaksin nagu päikese tõusu ees."

„Tule kiirelt tast mööda. Varsti on hilja," sosistati mulle kõrva.

„Las ema õnnistab enne."

„Ära kuula, mis kõneleb vaim!"

„Las ema õnnistus saadab meid. Säälpool haudagi hoiab see kurja ja õnnetuse eest."

„Loe poeg neid kirju, mis selle avause üle."

Ma lugesin: „Siit üle astudes ei astu iial tagasi."

Need on siis väravad, kust algab igavene vaikus.

„Emake, õpeta veel kord mind, mis tegema pean. Mu armastus ei ole patune.

Tean, sa olid ainuke, kes soovis ainult hääd. Ütle, mida valida.“

„Sa tahad lahkuda minust?“ kostis pimedusest hääl.

„Ei, järgnen sulle... armastan sind.“

„Päästa end! See maja langeb praegu kokku,“ sõnas ema vaim ja kadus.

Maa kõikuski jalge all. Värinad kandusid edasi, tagasi ja suurenesid. Seinad rebenesid, põrandad vajusid alla ja raksatades kiikus lagi.

Uimasena toibusin avaral platsil, mille kõrval hoigasid ja aurasid kokkuvarisend maja varemed.

* * *

Ja jälle algas mu tee, koduta, tundmatuna. Ei kusalgi oodeta mind, ei keegi tervita mu kohalejõudmist.

Ja ma alustasin teed, ei tea ise, kus poole ta mu viib või kuhu jõuan lõpuks.

Näen ees kuma. On see hommik? On see päikesetõus? Ees lööb valgeks.

On see minu hommik? On see minu päike?

Sel hetkel tahan põlvitada. See on algaja teekäija palve, põlvitus kõrgustikul, kus silm seletab aastaid ette.

Ja pikki aastaid näen ruttamas mööda. Ja pikka teed näen ees.

Sel silmapilgul peidan pää maa hingusse. Olen põrm, mis väriseb hetkeks. Olen teekäija. Põlvitan oma teekäigu algul.

See on palve hommikule, kui võidetud öö, et võidaks valgus.

On see minu hommik? Kunas algab minu päev, et julgeksin üles tõusta ja üles tõsta pää.

Olen põrm, surun pää maa sooja värinasse.

See mu hommikupalve.

Sisu:

Autorilt ilmund:

„Õites aed", draama neljas vaatuses.

Udulaev, muinasjuttude kogu.

Käsikirjas: Valge surm.